

УДК [94(476):373.5]“1945/1950”

ШКОЛЫ РАБОЧАЙ І СЕЛЬСКОЙ МОЛАДЗІ Ў АГУЛЬНААДУКАЦЫЙНАЙ СІСТЭМЕ БЕЛАРУСІ Ў ПАСЛЯВАЕННЫЯ ГАДЫ

І. А. Андарала,

*кандыдат педагагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры культуралогіі
і псіхалага-педагагічных
дысцыплін БДУКМ*

Паступіў у рэдакцыю 15.04.2025.

UDC [94(476):373.5]“1945/1950”

SCHOOLS FOR WORKERS AND RURAL YOUTH IN THE GENERAL EDUCATION SYSTEM OF BELARUS IN THE POST-WAR YEARS

I. Andarala,

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor, Head of the Department
of Cultural Studies and Psychological
and Pedagogical Disciplines, BSUKI*

Received on 15.04.2025.

У артыкуле раскрываюцца сацыяльна-эканамічныя ўмовы стварэння ў сістэме агульнай сярэдняй адукацыі Беларусі (сярэдзіна 1940-х гг.) новых тыпаў навучальных устаноў – школ рабочай моладзі і вячэрніх школ сельскай моладзі. На аснове нарматыўных прававых дакументаў і архіўных крыніц аналізуецца працэс стварэння, станаўлення і функцыянавання гэтых навучальных устаноў у пасляваенныя гады (1945–1950 гг.). Акрэслена кола праблем, якія ўскладнялі арганізацыю і дзейнасць агульнаадукацыйных школ для працуючай моладзі, паказаны шляхі іх пераадолення. Прыведзены статыстычныя даныя аб колькасным росце сеткі школ рабочай моладзі і вячэрніх школ сельскай моладзі, іх вучнёўскага кантынгенту, характарыстэ дынаміку станаўлення ў рэспубліцы сістэмы школьных навучальных устаноў, дазваляючых працуючай моладзі атрымаць агульную адукацыю без адрыву ад працы на вытворчасці.

Ключавыя словы: агульнаадукацыйная школа, адукацыя без адрыву ад вытворчасці, школа рабочай моладзі, вячэрняя школа сельскай моладзі, кантынгент навучэнцаў, Беларусь.

The article reveals the socio-economic conditions for the creation of new types of educational institutions in the general secondary education system of Belarus (mid 1940s) – schools for working youth and evening schools for rural youth. Based on regulatory documents and archival sources, the process of creation, formation and functioning of these educational institutions in the post-war years (1945–1950) is analyzed. The range of problems that complicated the organization and operation of general education schools for working youth is outlined, and ways to overcome them are shown. Statistical data on the quantitative growth of the network of schools for working youth and evening schools for rural youth, their student contingent, characterizing the dynamics of the formation of a system of school educational institutions in the republic that allows working youth to receive general education without being separated from work in production are given.

Keywords: general education school, in-service education, school for working youth, evening school for rural youth, contingent of students, Belarus.

Уводзіны. Адной з найважнейшых задач, якая стаяла перад БССР у пасляваенныя гады, з’яўлялася задача аднаўлення школьнага навучання дзяцей і выканання закона аб усенавучы – вырашальнага кампанента ўсеабовага развіцця асобы і дзяржавы. Важкі ўклад у ажыццяўленне ўсянавука і павышэнне адукацыйнага ўзроўню насельніцтва ў гэты складаны перыяд унеслі школы рабочай моладзі і вячэрнія школы сельскай моладзі, якія ажыццяўлялі агульнаадукацыйную падрыхтоўку той часткі моладзі рэспублікі, якая ва ўмовах вайны і фашысцкай акупацыі была пазбаўлена магчымасці наведваць школу, а пасля вайны была занята на вытворчасці. Асаблівасцю арганізацыі работы гэтых школ з’яўлялася тое, што іх навучэнцы спалучалі вучобу з працоўнай дзейнасцю ў прамысловасці і сельскай гаспадарцы.

Сістэма агульнай адукацыі працуючай моладзі рэспублікі мае ўласную гісторыю станаўлення і функцыянавання. Аднак генезіс школ рабочай

моладзі і вячэрніх школ сельскай моладзі рэспублікі пакуль не атрымаў глыбокага даследавання, многія аспекты станаўлення і развіцця сістэмы застаюцца нявывучанымі і неасветленымі.

Асноўная частка. Ідэя спалучэння працы падлеткаў на вытворчасці з іх тэарэтычнымі заняткамі ў школе належыць англійскаму філосафу і педагогу, аднаму з першых сацыяльных рэфарматараў Роберту Оўэну. Перавагу такога спалучэння ён бачыў не толькі ў павышэнні прадукцыйнасці працы падлеткаў, але і ва ўдасканаленні іх асобы.

Ідэя Р. Оўэна з поспехам была выкарыстана ў Расіі пасля рэвалюцыі 1917 года пры ажыццяўленні праграмы ліквідацыі непісьменнасці сярод дарослага насельніцтва.

У 1925 г., з мэтай падрыхтоўкі кваліфікаваных рабочых, якія былі патрэбны «для падняцця прамысловасці на вышэйшую прыступку», Савет народных камісараў РСФСР прыняў «Палажэнне

аб школах рабочих падлеткаў» [1, с. 378]. Згодна з палажэннем, у залежнасці ад патрэб асобных галін вытворчасці школы рабочих падлеткаў падзяляліся на школы фабрычна-заводскага вучнёўства, якія рыхтавалі кваліфікаваных рабочих па спецыяльнасці, і школы пры вытворчасці, дзе даваліся нескладаныя вытворчыя навыкі.

З увядзеннем у 1930 г. усеагульнага абавязковага чатырохгадовага пачатковага навучання дзяцей колькасць школ рабочих падлеткаў паступова змяншалася, а з пачаткам Вялікай Айчыннай вайны яны наогул спынілі сваю дзейнасць.

Адраджэнне разбураных вайной і нямецкай акупацыяй прамысловых прадпрыемстваў на вызваленай тэрыторыі краіны, перавод іх на новы тэхнічны ўзровень патрабавалі вялікай колькасці кваліфікаваных рабочих, спецыялістаў з сярэдняй і вышэйшай адукацыяй. Для таго каб іх падрыхтаваць, неабходна было стварыць умовы для атрымання сямігадовай або сярэдняй адукацыі падлеткам, якія ў час вайны спынілі сваю вучобу ў школах і сталі да станкоў на фабрыках і заводах, замяніўшы тых, хто знаходзіўся на фронце.

Каб даць магчымасць падлеткам, занятым на вытворчасці, прадоўжыць сваю школьную адукацыю, Савет народных камісараў СССР 15 ліпеня 1943 г. прыняў пастанову «Аб навучанні падлеткаў, якія працуюць на прадпрыемствах» [1, с. 389]. Згодна з гэтым дакументам, СНК саюзных і аўтаномных рэспублік, краявыя і абласныя Саветы дэпутатаў працоўных былі абавязаны з 1 кастрычніка 1943 г. арганізаваць сетку агульнаадукацыйных школ у гарадах і рабочих пасёлках для навучання падлеткаў, працуючых на прадпрыемствах і жадаючых без адрыву ад працы павысіць свой адукацыйны ўзровень. Кіраўнікам прамысловых наркаматаў і дырэктарам прадпрыемстваў даручалася забяспечыць школы памяшканнямі, абсталяваннем, ацяпленнем, асвятленнем, прымацаваць выкладчыкаў школ на харчаванне да сталовых прадпрыемстваў.

У першы год функцыянавання школ для падлеткаў выявілася, што большую частку іх кантынгенту складаюць юнакі і дзяўчаты сталага ўзросту, чые падлеткавыя гады прыпалі на час нямецкай акупацыі, якая пазбавіла іх магчымасці своечасова атрымаць школьную адукацыю. Гэта стала падставай для перайменавання вясной 1944 г. школ для падлеткаў у школы рабочай моладзі [1, с. 389].

У сувязі з тым, што значная колькасць сельскіх падлеткаў краіны, вымушаная працаваць у сельскай гаспадарцы, не магла наведваць школу ў першай палове дня, СНК СССР 6 ліпеня 1944 г. прыняў пастанову № 829 «Аб арганізацыі вячэрніх школ сельскай моладзі» [1, с. 391–393]. Згодна з патрабаваннямі пастановы, наркаматы асветы рэспублік і іх рэгіянальныя структуры сумесна з органамі мясцовай улады абавязваліся правесці ў сёлах улік усіх падлеткаў, якія не маюць сямігадовай адукацыі, вызначыць пачатковы

ўзровень іх ведаў, правесці тлумачальную працу сярод сельскай моладзі гэтага і больш старэйшага ўзросту з нагоды важнасці павышэння іх адукацыйнага ўзроўню, стварыць належныя ўмовы для працы сельскіх вячэрніх школ, а навучэнцам гэтых школ усяляк садзейнічаць у навучанні.

Школы рабочай моладзі звычайна былі сямігадовымі або сярэднімі, у той час як школы для сельскай моладзі прадугледжвалі пачатковую і сямігадовую форму навучання. Працягласць навучальнага года ў школах рабочай моладзі складала 49 тыдняў па дзевяць вучэбных гадзін у тыдзень, колькасць навучэнцаў у кожным класе не магла быць больш за 20 чалавек. Навучанне ў школах рабочай моладзі праводзілася па вучэбных праграмах для 5–10 класаў няпоўнай сярэдняй і сярэдняй школы. У вячэрнія школы сельскай моладзі прымалі маладых людзей і падлеткаў, якія працавалі ў сельскагаспадарчай вытворчасці і не мелі магчымасці наведваць школу ўдзень. Працягласць навучальнага года ў школах сельскай моладзі складала 25 тыдняў па 20 вучэбных гадзін у тыдзень. Навучальны год пачынаўся з 1 лістапада, аднак гэты тэрмін мог мяняцца ў залежнасці ад тэрмінаў выканання сельскагаспадарчых работ.

Кіруючыся вышэйназванымі дакументамі, СНК БССР і ЦК КП(б)Б 25 жніўня 1944 г. прынялі пастанову «Аб рэарганізацыі школ для падлеткаў, працуючых на прадпрыемствах, у школы рабочай моладзі і аб арганізацыі вячэрніх школ сельскай моладзі» [2, с. 26].

Пастанова абавязвала абласныя і раённыя камітэты партыі, абласныя і раённыя выканкамы, абласныя і раённыя аддзелы народнай адукацыі прыняць неабходныя меры па арганізацыі работы школ рабочай і сельскай моладзі. Ставілася задача да пачатку 1945/46 навучальнага года стварыць у гарадах і рабочих пасёлках сетку сямігадовых і сярэдніх школ рабочай моладзі (ШРМ), у сельскай мясцовасці – пачатковых і сямігадовых вячэрніх школ сельскай моладзі (ШСМ). Кіраўнікам партыйных і савецкіх органаў на месцах, органам народнай адукацыі даручалася вырашыць праблему з выдзяленнем для школ неабходных памяшканняў, мэблі, вучэбнага абсталявання, падручнікаў.

Згодна з планам, падрыхтаваным Наркамасветы ў 1945/46 навучальным годзе, у рэспубліцы павінны былі пачаць дзейнасць 225 школ рабочай моладзі з кантынгентам навучэнцаў 15 000 чалавек і 375 вячэрніх школ сельскай моладзі з кантынгентам 15 405 чалавек [3, арк. 219].

Каб працэс адкрыцця школ прайшоў арганізавана, Наркамасветы выдаў загад, у якім вызначалася сетка школ адпаведна кожнай вобласці і рэкамендацыі па стварэнні неабходных умоў для іх дзейнасці. ЦК ЛКСМБ прыняў пастанову аб аказанні дапамогі органам народнай адукацыі ў правядзенні ўліку моладзі, падлягаючай наву-

чанню, падрыхтоўцы памяшканняў для патрэб школ, забеспячэнні іх асвятленнем і ацяпленнем.

На жаль, валявыя рашэнні зверху, характэрныя для таго перыяду ва ўсіх абласцях жыцця грамадства, праявіліся і пры падрыхтоўцы плана па адкрыцці школ рабочай моладзі і вячэрніх школ сельскай моладзі. Наркамасветы рэспублікі, вызначаючы планавыя заданні абласцям па стварэнні ШРМ і ШСМ, не ўлічыў ні іх спецыялізацыі, ні матэрыяльныя магчымасці, якія мелі вялікае значэнне, асабліва ў першыя пасляваенныя гады, ні наяўнасць кваліфікаваных настаўніцкіх кадраў, ні асаблівасці ўмоў жыцця і працы моладзі ў гарадах і сельскай мясцовасці.

Як паказала практыка, партыйныя і савецкія ўлады на месцах у асноўным абмежаваліся агульнымі ўказаннямі, а органы народнай адукацыі, кіраўнікі прадпрыемстваў, калгасаў аказаліся не гатовымі да арганізацыі навучальных устаноў для працуючай моладзі.

Фармальны падыход да планавання сеткі навучальных устаноў, негатыўнасць мясцовых партыйна-савецкіх улад і органаў адукацыі на месцах да арганізацыі ШРМ і ШСМ сталі галоўнай прычынай таго, што да пачатку навучальнага года ні адна з абласцей не здолела выканаць планаванае заданне па адкрыцці школ рабочай моладзі. Паводле справаздач абласных аддзелаў адукацыі, на 1 лістапада 1945 г. у рэспубліцы было створана 133 ШРМ, або толькі 60 % ад запланаванай колькасці [3, арк. 219]. Асабліва нізкія паказчыкі былі ў Полацкай вобласці, у якой замест 18 было створана толькі 2 школы, у Пінскай вобласці замест 12 – 2 школы, у Гродзенскай вобласці замест 20 – 7 школ [3, арк. 219].

Істотна стрымлівала адкрыццё школ рабочай моладзі адсутнасць вучэбных памяшканняў. Найбольш рацыянальным падыходам пры стварэнні сямігадовых і сярэдніх ШРМ было размяшчэнне іх у памяшканнях масавых школ. Па-першае, адзін дырэктар мог адначасова ўзначальваць абедзве навучальныя ўстановы. Па-другое, гэта было зручна з улікам вырашэння пытанняў з мэбляй, ацяпленнем, асвятленнем, забеспячэннем нагляднасцю і г. д. Аднак большасць гарадскіх масавых школ працавалі ў 2–3 змены, а таму не мелі магчымасці выдзяляць класныя пакоі для ШРМ. Калі ж класы і выдзяляліся, то толькі ўвечары. У такім выпадку школы рабочай моладзі функцыянавалі не як зменныя, а толькі як вячэрнія.

Нявыкананым да пачатку навучальнага года аказалася і планаванае заданне па кантынгенце ШРМ. Замест 15 000 у школы рэспублікі было залічана 11 443 чалавекі, або 71 % ад плана. Найгоршыя паказчыкі былі ў Полацкай вобласці, дзе замест 1260 чалавек у школы было залічана толькі 264, у Гродзенскай вобласці – замест 1360 чалавек – 518, у Пінскай вобласці – замест 880 чалавек – 264 [3, арк. 219]. Адною з галоўных прычын нізкага ахопу навучаннем рабочай моладзі з'яўлялася адназменная, як правіла, вячэрняя, пра-

ца большасці ШРМ пры шматзменнай працы малых рабочых на прамысловых прадпрыемствах.

Што да адкрыцця вячэрніх школ сельскай моладзі, то на пачатак навучальнага года іх у рэспубліцы было створана значна больш, чым планавалася. У адпаведнасці з данымі, прадстаўленымі ў Наркамасветы абласцямі, у рэспубліцы было створана 445 ШСМ пры плане 375. Агульная колькасць навучэнцаў у школах сельскай моладзі таксама перавышала запланаваную. Замест 15 405 навучэнцаў па плане было залічана 18 798 [3, арк. 217]. Перавышэнне планавых заданняў па колькасці ШСМ і іх кантынгенце адбылося за кошт адкрыцця большай колькасці пачатковых школ.

Аднак Пінская, Віцебская і Баранавіцкая вобласці з планавымі заданнямі не справіліся. У Баранавіцкай вобласці было створана толькі 13 ШСМ з 25 запланаваных, у Пінскай замест 25 школ – 20, у Віцебскай замест 34 школ – 31 [3, арк. 219].

Трэба адзначыць, што статыстычныя даныя, прадстаўленыя абласнымі аддзелаў народнай адукацыі аб колькасці адкрытых на пачатак навучальнага года школ рабочай і сельскай моладзі і іх кантынгентах, не адпавядалі сапраўднасці. Баючыся пакарання, загадчыкі раённых і абласных аддзелаў народнай адукацыі завышалі паказчыкі па адкрыцці школ для працуючай моладзі і ахопе яе навучаннем. Аб гэтым сведчаць вынікі праверкі работы створаных у рэспубліцы вучэбных устаноў для працуючай моладзі, праведзенай наркамасветы рэспублікі ў канцы першага навучальнага паўгоддзя. Так, згодна інфармацыі, прадстаўленай Маладзечанскім аддзелам адукацыі, у вобласці на пачатак навучальнага года функцыянавала 9 школ рабочай моладзі з кантынгентам 5067 навучэнцаў, а праверка, праведзеная прадстаўнікамі наркамасветы праз два месяцы, выявіла, што ў сапраўднасці працавала 5 школ, у якіх навучаўся толькі 391 чалавек [3, арк. 219].

У асобных абласцях партыйныя і савецкія ўлады абмежаваліся толькі фармальным зацвярджэннем сетак ШРМ і ШСМ, партыйна-савецкія органы на месцах не прынялі неабходных мер для стварэння неабходных умоў для арганізацыі вучэбных заняткаў. Школы не былі забяспечаны памяшканнямі, палівам, многія школы ў сельскай мясцовасці не мелі лямп і газы, што прыводзіла да сістэматычнага зрыву заняткаў. Не ўдзялялі дастатковай увагі школам рабочай і сельскай моладзі і раённыя аддзелы народнай асветы. Не хапала настаўнікаў, затрымлівалася аплата іх працы, навучэнцы былі дрэнна забяспечаны падручнікамі і вучэбна-пісьмовымі прыналежнасцямі.

Асабліва складана ішла справа з арганізацыяй дзейнасці школ рабочай і сельскай моладзі ў заходніх абласцях рэспублікі.

У выключна неспрыяльных умовах пачалі навучальны год школы Палескай вобласці. У большасці

з іх не было лямп і газы, падручнікаў і пісьмовых прыналежнасцяў. Нязначная колькасць іх была атрымана толькі ў лютым 1946 г. З 168 настаўнікаў, працаваўшых у школах вобласці, штатнымі былі толькі 5. Як вынік, ужо ў першым паўгоддзі адсеў навучэнцаў са школ рабочай і сельскай моладзі вобласці склаў 1091 чалавек (ШРМ – 291 чалавек, ШСМ – 800 чалавек) [4, арк. 176].

Не лепш складваліся справы ў Гродзенскай вобласці. Толькі па прычыне адсутнасці настаўнікаў вучэбныя працэсы не пачаліся ў школах Юрацішкага, Дзятлаўскага і шэрагу іншых раёнаў гэтай вобласці [3, арк. 217].

У сувязі з недастатковым фінансаваннем ва ўсіх абласцях рэспублікі мелі месца затрымкі зароботнай платы настаўнікам. Так, настаўнікі школы рабочай моладзі пры шклозаводзе ў г. Гомель не атрымлівалі зарплату на працягу 4-х месяцаў [3, арк. 218].

Абыякавыя адносіны да дзейнасці школ праяўлялі і асобныя кіраўнікі прамысловых прадпрыемстваў, устаноў і праўленняў калгасаў. Маладыя рабочыя і калгаснікі, якія з'яўляліся навучэнцамі школ, нагружаліся звышурочнай працай, накіроўваліся ў камандзіроўкі (паравознае дэпо Калінкавічы, «Гомсельмаш» і інш.), мабілізоўваліся на працяглы час на лесанарыхтоўкі (Гарадоцкі, Буда-Кашалёўскі і іншыя раёны) [3, арк. 218].

Дрэжны стан матэрыяльнай і вучэбнай базы школ рабочай і сельскай моладзі, іх недастатковае фінансаванне, адсутнасць педагогічных кадраў і іншыя прычыны сталі прадумовай таго, што на працягу першага навучальнага паўгоддзя колькасць школ для працуючай моладзі і іх кантынгентны значна зменшыліся. Калі на пачатак навучальнага года ў рэспубліцы, згодна статыстыкі, было створана 455 ШСМ, то на 1 студзеня 1946 г. іх засталася толькі 335. Агульная колькасць навучэнцаў у іх зменшылася з 18 798 да 13 632 чалавек. Істотны адсеў навучэнцаў адбыўся і ў ШРМ. На 1 студзеня 1946 г. з 11 443 залічаных у школы навучэнцаў заняткі наведвала толькі 7707 чалавек [3, арк. 219].

Нездавальняючае становішча з арганізацыяй работы школ для працуючай моладзі стала падставай для таго, каб Наркамасветы рэспублікі і ЦК ЛКСМБ звярнуліся з сумеснай просьбай да ЦК КП(б)Б абмеркаваць пытанне «Аб паляпшэнні работы школ рабочай і сельскай моладзі» на пасяджэнні бюро і прыняць адпаведную пастанову [3, арк. 217–218].

Каб актывізаваць работу па стварэнні навучальных устаноў для працуючай моладзі і паляпшэнні іх вучэбнай дзейнасці, СНК БССР і ЦК КП(б)Б 2 красавіка 1946 г. прынялі пастанову «Аб мерапрыемствах па паляпшэнні работы школ рабочай і сельскай моладзі». Адпаведна свае пастановы прынялі абкамы, гаркамы, райкамы.

Гэта ў пэўнай ступені актывізавала дзейнасць партыйных і савецкіх улад, прадпрыемстваў і устаноў па забеспячэнні спрыяльных умоў для

работы ШРМ і ШСМ, уключэнні ў працэс навучання юнакоў і дзяўчат, якія не мелі сямігадовай, сярэдняй, а падчас і пачатковай адукацыі.

Істотную ролю ў паляпшэнні дзейнасці навучальных устаноў для працуючай моладзі рэспублікі аказала прынятая 11 лютага 1946 г. пастанова СНК СССР [1, с. 394], згодна з якой у наркамасветы рэспублікі было створана ўпраўленне школ рабочай і сельскай моладзі, ва ўсіх абласна адпаведных сектараў. У гарадскіх і раённых аддзелах народнай адукацыі была ўведзена пасада інспектара па ШРМ і ШСМ.

Аднак, нягледзячы на прынятыя пастановы і меры, наладзіць паўнаважную дзейнасць школ рабочай і сельскай моладзі рэспублікі ў наступным 1946/47 навучальным годзе не атрымалася: усё яшчэ не хапала памяшканняў для правядзення заняткаў, вучэбнага абсталявання, падручнікаў, вучэбных дапаможнікаў, школьных пісьмовых прыналежнасцяў, настаўнікаў. Вялікая колькасць працуючай моладзі заставалася не ахопленай навучаннем.

Калегія Міністэрства асветы БССР, якая 16 кастрычніка 1946 г. разгледзела пытанне «Аб рабоце школ рабочай моладзі г. Мінска», канстатавала, што на пачатак 1946/47 навучальнага года ў горадзе планавалася дзейнасць 11 сярэдніх школ рабочай моладзі, а заняткі пачаліся толькі ў 7 школах. Пры гэтым у школах № 3, 4, 9 адсутнічала асвятленне, не было дастатковай колькасці падручнікаў і некаторых настаўнікаў. Па прычыне адсутнасці святла 4-я школа не працавала больш за тры тыдні, частыя перапынкі былі ў рабоце школ № 1, 6. Падручнікаў па беларускай, рускай мовах і матэматыцы асобныя школы не мелі наогул, а іншых падручнікаў мелі па 2–3 экзэмпляры. У школах № 3 і 7 не было настаўнікаў хіміі, у 5-й і 10-й школах – настаўнікаў фізікі. У школах не было стабільных раскладаў заняткаў, класных журналаў, не ажыццяўляўся кантроль за якасцю работы настаўнікаў [3, арк. 249].

Як і ў папярэднім навучальным годзе, многія кіраўнікі прадпрыемстваў горада не бачылі вострай неабходнасці ў павышэнні агульнаадукацыйнага ўзроўню працуючай моладзі і не стваралася належных умоў для таго, каб яна мела магчымасць вучыцца без адрыву ад вытворчасці. На трактарным і аўтамабільным заводах, фабрыках імя Крупскай, імя Тэльмана і іншых прадпрыемствах маладыя рабочыя вымушаны былі працаваць пазмenna, што не дазваляла ім наведваць заняткі ў школах у вячэрні час [3, арк. 249].

Дрэнная падрыхтоўка школ рабочай моладзі горада да пачатку навучальнага года, адсутнасць падручнікаў і настаўнікаў, абыякавыя адносіны кіраўнікоў прадпрыемстваў да павышэння агульнаадукацыйнага ўзроўню іх маладых рабочых з'явіліся перадумовай нізкага ахопу навучаннем працуючай моладзі горада, дрэннага наведвання заняткаў навучэнцамі школ і іх адсева.

Каб выправіць становішча, Міністэрства асветы БССР звярнулася да Мінскага гарадскога камітэта КП(б)Б з просьбай абмеркаваць пытанне аб рабоце школ рабочай моладзі горада на пасяджэнні бюро гаркама [3, арк. 249].

Не лепшай была арганізацыя работы школ для працуючай моладзі і ў рэгіёнах рэспублікі. Як вынікае з пастановы калегіі Міністэрства асветы БССР ад 11 снежня 1946 г. «Аб стане і мерах па паляпшэнні работы Гродзенскага аблана па кіраўніцтве справай народнай адукацыі ў вобласці», усімі раёнамі вобласці ў 1946/47 навучальным годзе не быў выкананы план па сетцы і кантынгентах школ рабочай і сельскай моладзі. У шэрагу раёнаў школы рабочай і сельскай моладзі праіснавалі два-тры тыдні і спынілі сваю работу. У Сапоцкінскім, Жалудокскім і іншых раёнах школы наогул не былі адкрыты. Адсеў навучэнцаў са ШРМ вобласці за першую чвэрць дасягнуў 60 % [3, арк. 278].

Надаючы важнае значэнне арганізацыі агульнаадукацыйнай падрыхтоўкі працуючай моладзі без адрыву ад вытворчасці, СНК БССР і ЦК КП(б) Б 15 красавіка 1947 г. зноў разгледзелі пытанне аб рабоце школ рабочай і сельскай моладзі і прынялі адпаведную пастанову. З мэтай яе выканання партыйныя і савецкія арганізацыі, прадпрыемствы і ўстановы, органы народнай адукацыі разгарнулі актыўную работу па росце колькасці і паляпшэнні дзейнасці школ для працуючай моладзі, павелічэнні іх вучнёўскага кантынгенту.

Гэта мела станоўчы вынік. Паступова ўмацоўвалася матэрыяльная база і кадравы склад школ рабочай і сельскай моладзі, яны заваёўвалі ўсё большую папулярнасць. З года ў год ва ўсіх рэгіёнах рэспублікі назіраўся рост колькасці школ і вучняў у іх.

У 1950/51 навучальным годзе колькасць школ рабочай моладзі рэспублікі ўзрасла да 230 навучальных устаноў. Іх кантынгент у параўнанні з 1945/46 навучальным годам узрос у 4 разы і склаў 30 764 чалавекі. Сетка школ сельскай моладзі павялічылася ў два разы. У 714 установах навучаўся 23 401 чалавек.

Агульная колькасць школ рабочай і сельскай моладзі ў рэспубліцы ў параўнанні з 1945/46 навучальным годам павялічылася ў два разы і склала 944 навучальныя ўстановы з кантынгентам 54 165 чалавек [5, с. 418].

Заклучэнне. У сярэдзіне 1940-х гг. у Беларусі паралельна з аднаўленнем разбуранай вайной і акупацыяй сістэмы агульнай сярэдняй адукацыі адбывалася фарміраванне сістэмы школ рабочай і сельскай моладзі. Стварэнне і арганізацыя вучэбнай работы школ, у якіх працуючая моладзь гарадоў і сёл мела магчымасць атрымаць агульную адукацыю без адрыву ад вытворчасці, праходзіла ў складаных умовах, у тым ліку фактычнай адсутнасці ўласнай матэрыяльнай і вучэбнай базы, настаўнікаў, падручнікаў, высокага адсеву навучэнцаў, абумоўленага занятасцю на зверхуточных працах. Тым не менш, нягледзячы на тое, што ў ШРМ і ШСМ навучалася не больш за 20 % працуючай моладзі, яны адбыліся як агульнаадукацыйныя навучальныя ўстановы. Галоўнымі фактарамі, якія садзейнічалі гэтаму, былі: жаданне працоўнай моладзі вучыцца, высокія адаптацыйныя магчымасці школ рабочай і сельскай моладзі і аб'ектыўная зацікаўленасць кіраўнікоў прамысловых прадпрыемстваў і калгасаў у існаванні ШРМ і ШСМ як аднаго са сродкаў, які прадухіляў цяжучасць працоўнай сілы.

ЛІТАРАТУРА І КРЫНІЦЫ

1. Народное образование в СССР. Общеобразовательная школа : сб. док. 1917–1973. – М. : Педагогика, 1974. – 560 с.
2. Новик, Е. К. Ленинский комсомол Белоруссии – общеобразовательной школе: Содержание, формы и методы работы по обучению и коммунистическому воспитанию молодежи (1941–1980 гг.) / Е. К. Новик. – Минск : Наука и техника, 1982. – 352 с.
3. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 43.
4. НАРБ. – Ф. 4п. Воп. 17. Спр. 41.
5. Народное хозяйство БССР. Статистический сборник. Госиздат БССР. – Минск, 1963. – 450 с.

REFERENCES

1. Narodnoe obrazovanie v SSSR. Obshcheobrazovatel'naya shkola : sb. dok. 1917–1973. – M. : Pedagogika, 1974. – 560 s.
2. Novik, E. K. Leninskij komсомol Belorussii – obshcheobrazovatel'noj shkole: Soderzhanie, formy i metody raboty po obucheniyu i kommunisticheskomu vospitaniyu molodezhi (1941–1980 gg.) / E. K. Novik. – Minsk : Nauka i tekhnika, 1982. – 352 s.
3. Nacyyanal'ny arhiy Respubliki Belarus' (NARB). – F. 4p. Vop. 17. Spr. 43.
4. NARB. – F. 4p. Vop. 17. Spr. 41.
5. Narodnoe hozyajstvo BSSR. Statisticheskij sbornik. Gosizdat BSSR. – Minsk, 1963. – 450 s.